

Ordering Discourse and Counter-Discourse on Land Between The State and The Peasant Movement¹

Chalermchai Vadjang²

Abstract

This research investigates the production, definition, and representation of state discourse on land rights, as well as contestation over the meaning of land rights between the state and small-scale farming movements. Results are that the state defines land through a property rights system prioritizing maximum economic returns from land use and designates zones for its own benefit. Thus, land becomes a speculative commodity and small-scale agriculturalists are systematically excluded from land ownership. In response, small-scale farming movements have mobilized collective action, scrutinized state actions, and advocated for community-based land reform. They do so by exercising constitutional community rights to reallocate land under the collective ownership system of community land title deeds. The land is life concept is used as a counter-discourse, emphasizing the importance of land to sustain humans and other living beings, and asserting the fundamental right of all individuals to access land.

Keywords: Land Rights, Counter-discourse, Social Movements, Community-Based Land Reform, Community Land Title Deeds

¹ This research article comes from the thesis on “Creating regulations and responding to the discourse on land between the state and the small farmer movement.”

² Master of Arts Program Creative development major Puey Ungphakorn College of Development Studies, Thammasat University

Email: pechra17@gmail.com

.....

Received: June 13, 2024 Revised: October 10, 2024 Accepted: December 10, 2024

การสร้างระเบียบและการตอบโต้วาทกรรมว่าด้วยที่ดิน ระหว่างรัฐและขบวนการเกษตรกรรายย่อย¹

เฉลิมชัย วัชรินทร์²

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการผลิตสร้าง กำหนดนิยามความหมายและการกลายเป็นตัวแทนของ วาทกรรมสิทธิในที่ดินของภาครัฐและเพื่อศึกษาปฏิบัติการปะทะประสาน ช่วงชิงนิยามความหมายวาทกรรมสิทธิในที่ดินระหว่างรัฐกับขบวนการเกษตรกรรายย่อย โดยวิธีการศึกษาการเคลื่อนไหวสนามวาทกรรม ที่ปะทะประสานกันผ่านผู้แสดง ผลการศึกษาพบว่ารัฐกำหนดนิยามที่ดินผ่านระบบกรรมสิทธิ์ที่ดิน โดยเน้นผลตอบแทนสูงสุดจากการใช้ประโยชน์ในที่ดิน และการวางแผนผังกำหนดเขตที่ดินเพื่อผลประโยชน์ของรัฐ ซึ่งส่งผลให้ที่ดินกลายเป็นสินค้าในการเก็งกำไร และกีดกันเกษตรกรรายย่อยออกจากที่ดินอย่างเป็นระบบ ในขณะที่ขบวนการเกษตรกรรายย่อยตอบโต้ด้วยการรวมตัวเคลื่อนไหวทางสังคม ตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล และเรียกร้องการ "ปฏิรูปที่ดินโดยชุมชน" ผ่านการใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญในการจัดสรรที่ดินใหม่ด้วยระบบกรรมสิทธิ์ร่วมในรูปแบบ "โฉนดชุมชน" โดยใช้นิยาม "ผืนดินคือชีวิต" เป็นวาทกรรมตอบโต้ ที่เน้นความสำคัญของที่ดินต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ และเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในการเข้าถึงที่ดินของทุกคน

คำสำคัญ: สิทธิในที่ดิน วาทกรรมตอบโต้ การเคลื่อนไหวทางสังคม ปฏิรูปที่ดินโดยชุมชน โฉนดชุมชน

¹ บทความวิจัยนี้มาจากวิทยานิพนธ์เรื่อง “การสร้างกฎระเบียบและการตอบสนองต่อวาทกรรมเรื่องที่ดินระหว่างรัฐกับขบวนการเกษตรกรรายย่อย”

² มหาบัณฑิต หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อีเมล pechra17@gmail.com

ที่มาและความสำคัญของการวิจัย

ที่ดินเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์มาอย่างยาวนาน ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับที่ดินมีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย จากเดิมที่เป็นเพียงทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันได้อย่างอิสระ ที่ดินได้กลายเป็นสินค้าที่มีมูลค่าและเป็นเครื่องมือในการสะสมความมั่งคั่งภายใต้ระบบทุนนิยม ความขัดแย้งระหว่างแนวคิดเรื่องกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลและกรรมสิทธิ์ส่วนรวมสะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำในการถือครองที่ดิน ในประเทศไทย มีประชากรเพียง 1 ใน 4 ที่มีที่ดินเป็นของตนเองในขณะที่มากกว่า 50 ล้านคนหรือ 3 ใน 4 ของประชากรไทยไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ยิ่งกว่านั้นในที่ดินที่มีโฉนดมากกว่า 80 % ของที่ดินทั้งหมดมีเจ้าของที่ดิน เป็นของคนส่วนน้อยเพียง 5 % (ดวงมณี เลาวกุล, 2556, น 15-17) กรรมสิทธิ์ในที่ดินกลับกลายเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐในการสร้างความมั่งคั่งและรักษาอำนาจ ซึ่งส่งผลให้เกิดการกีดกันและเบียดขับเกษตรกรรายย่อยออกจากที่ดินทำกินอย่างถูกต้องตามกฎหมาย (Alden Wily, 2012, p. 1)

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มุ่งเน้นไปที่การต่อสู้ทางวาทกรรมระหว่างรัฐและขบวนการเกษตรกรรายย่อยเกี่ยวกับสิทธิในที่ดิน โดยมีกรณีศึกษาชุมชนคลองไทรพัฒนา สหพันธ์เกษตรกรภาคใต้ (สทศ.) ซึ่งเป็นตัวอย่างของการเคลื่อนไหวทางสังคมที่นำเสนอทางเลือกในการบริหารจัดการที่ดินในรูปแบบ "โฉนดชุมชน" ที่ตั้งอยู่บนแนวคิดเรื่องสิทธิร่วม งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาประเด็นต่อไปนี้:

การผลิตสร้าง กำหนดนิยามความหมาย และการกลายเป็นตัวแทนของวาทกรรมสิทธิในที่ดินของภาครัฐ: วิเคราะห์ว่ารัฐสร้างและใช้วาทกรรมเกี่ยวกับสิทธิในที่ดินอย่างไร เพื่อสร้างความชอบธรรมในการจัดการที่ดินและรักษาผลประโยชน์ของตนเอง

ปฏิบัติการปะทะประสาน ช่วงชิงการนิยามความหมายวาทกรรมสิทธิในที่ดินระหว่างรัฐกับขบวนการเกษตรกรรายย่อย: ศึกษาการต่อสู้ทางวาทกรรมระหว่างรัฐและขบวนการเกษตรกรรายย่อย วิเคราะห์ว่าแต่ละฝ่ายใช้วาทกรรมอย่างไรในการต่อรองและช่วงชิงอำนาจในการนิยามความหมายของสิทธิในที่ดิน

โดยการศึกษาประเด็นเหล่านี้ งานวิจัยนี้จะสามารถทำความเข้าใจอุดมการณ์และยุทธศาสตร์ของขบวนการเกษตรกรรายย่อยในการต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดินและความเป็นธรรมทางสังคม ตลอดจนนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำในการถือครองที่ดินในประเทศไทย

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษานี้ตั้งอยู่บนแนวคิด "หลังการพัฒนา" (post-development) ซึ่งเป็นแนวทางที่ท้าทายความเข้าใจดั้งเดิมเกี่ยวกับการพัฒนา โดยเน้นการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่แสวงหาทางเลือกในการพัฒนา (alternative development) และมองว่าการพัฒนาเป็นกระบวนการปลดปล่อยจากการครอบงำของแนวคิดกระแสหลัก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดหลังอาณานิคมที่มองว่าการพัฒนาเป็นเครื่องมือของการครอบงำ (Sylvester, 1999; Brigg, 2002; Veltmeyer, 2001, อ้างถึงใน สามชาย ศรีสันต์, 2561) การวิจัยนี้ใช้ "วาทกรรม" เป็นหน่วยในการวิเคราะห์ เพื่อศึกษาการสร้างและการต่อสู้ทางความหมายเกี่ยวกับการพัฒนาในบริบท

ของการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิในที่ดิน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพที่ประกอบด้วยการศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ร่วม โดยมีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังนี้

1) การผลิตสร้างการกำหนดนิยามความหมาย วาทกรรมที่ผลิตสร้างขึ้นจากตัวบท การสนทนา (talk and text) และทรัพยากรทางสัญลักษณ์ เพื่อวิเคราะห์ให้เห็นถึงการจัดวางองค์ประกอบของการใช้คำ โครงสร้างของภาษา ลีลา น้ำเสียง และทรัพยากรทางสัญลักษณ์ที่ถูกนำมาใช้โดยแสดงให้เห็นถึงการจัดระเบียบของวาทกรรม (order of discourse) ซึ่งเป็นขั้นตอนการวิเคราะห์ให้เห็นถึงการวิเคราะห์ให้เห็นหน่วยย่อยที่สุดของการผลิตสร้างความจริง (Fairclough, 1992, น. 169, อ้างถึงใน สามชาย ศรีสันต์, 2561)

2) การกลายเป็นตัวแทน ตัวบทมีลักษณะของความเป็นตัวแทน (representation) มีลักษณะเป็นวาทกรรมที่ครอบงำและส่งผลกระทบต่อรับรู้ของผู้คน ผลที่ตามมาจากการเป็นตัวแทนและการกระทำที่ฝังแน่น คงทน ซึ่งสะท้อนในลักษณะรูปแบบที่เฉพาะ (styles) เป็นกฎเกณฑ์ทางวาทกรรมที่พัฒนาไปสู่อัตลักษณ์ รูปแบบเฉพาะ (Fairclough, 1992, น. 169, อ้างถึงใน สามชาย ศรีสันต์, 2561)

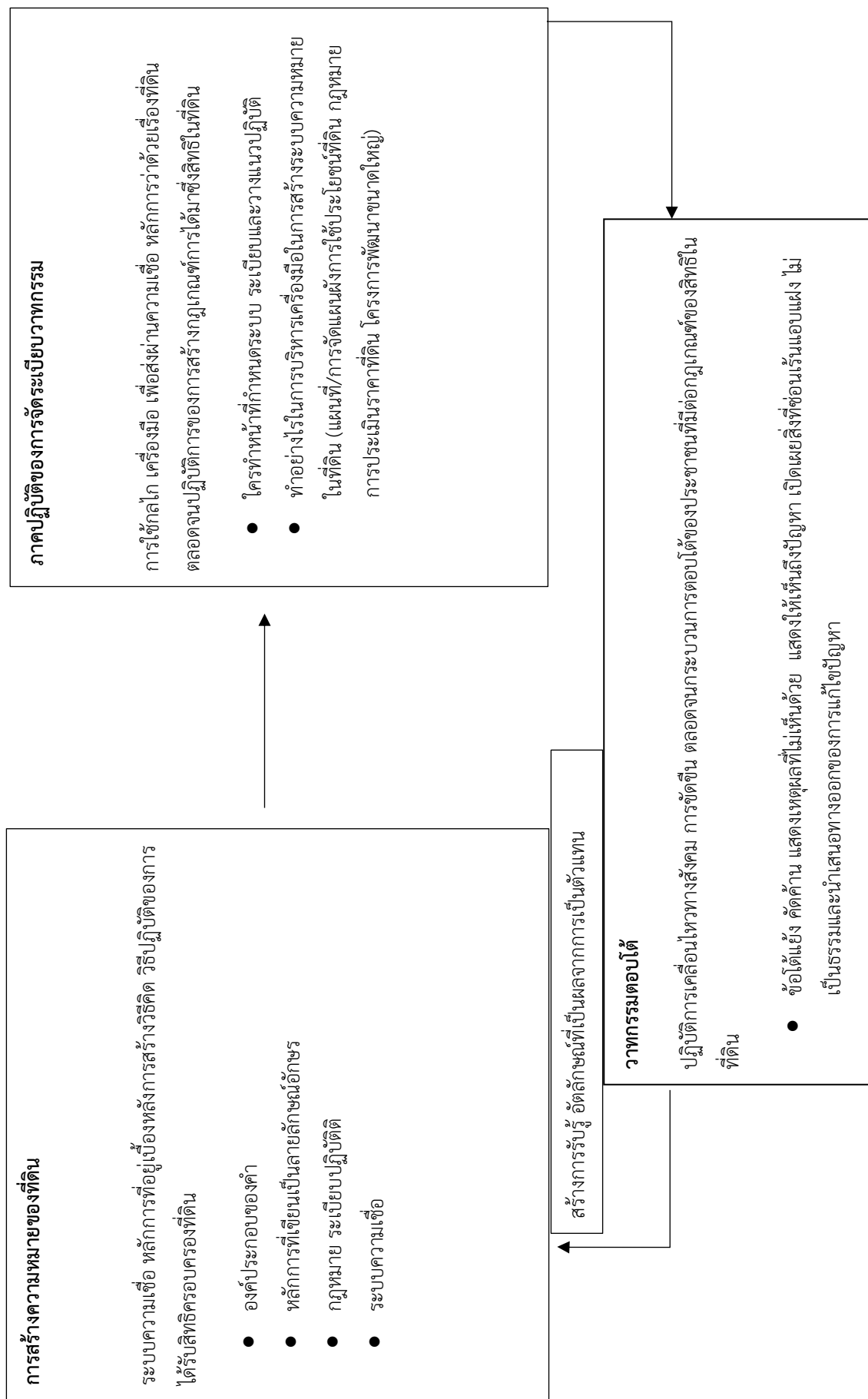
3) การช่วงชิงการนิยามความหมายด้วยการตอบโต้ทางวาทกรรม การปะทะประสาน การตอบโต้ทางวาทกรรม ภายใต้ปฏิบัติการทางสังคม (social practice) ที่เป็นกฎเกณฑ์ที่กำกับความคิด การกระทำ เป็นแม่แบบคอยชี้นำสมาชิกในสังคม คิดและกำหนดนิยามความหมายให้กับสรรพสิ่ง ปฏิบัติการทางสังคมที่เกิดขึ้นในสนามคือวาทกรรมในรูปกฎเกณฑ์ที่บ่งบอกแนวทางของการพูด การเขียนกำหนดมอบหมายเรื่องใด ใครสมควรใช้อำนาจในการกระทำและใครถูกห้ามให้ไม่กระทำ (Fairclough, 1992, น. 169, อ้างถึงใน สามชาย ศรีสันต์, 2561)

จากแนวคิดและทฤษฎีข้างต้น นำไปสู่การสร้างกรอบในการวิเคราะห์วาทกรรมว่าด้วยที่ดินที่ประกอบสร้างขึ้นจากรัฐในแต่ละช่วงเวลาตามประวัติศาสตร์ ระบบ ความเชื่อ ที่มีต่อที่ดิน กลไก เครื่องมือที่สร้างการกำหนดนิยามความหมายของที่ดิน อันมีผลต่อการรับรู้ของผู้คน ซึ่งเป็นผลจากการเป็นตัวแทนของการผลิตสร้างความหมาย จนนำไปสู่ปฏิบัติการทางสังคม ทั้งการตอบโต้ ขัดขึ้น จากประชาชน ที่เกิดขึ้นจากกฎเกณฑ์ของสิทธิในที่ดินที่ถูกกำหนดขึ้นโดยรัฐ เป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ดังภาพประกอบที่ 1

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาการเคลื่อนไหวสนามวาทกรรม คือ รูปแบบของการศึกษาการพัฒนาในฐานะวาทกรรม โดยมีตัวแสดงหลักคือภาคประชาชนที่ออกมาเรียกร้องและนำเสนอแนวทางในการพัฒนาเป็นของตนเอง สนใจศึกษาภาคปฏิบัติทางวาทกรรมที่เกิดขึ้นในสนามวาทกรรมที่ปะทะประสานกันผ่านผู้แสดง (agents) โดยใช้กรอบมุมมองการเคลื่อนไหวทางสังคมร่วมกับวิธีวิเคราะห์วาทกรรมแนววิพากษ์ (critical discourse analysis) เพื่อแสดงให้เห็นถึงการประกอบสร้างวาทกรรม การรื้อสร้างวาทกรรม และการกำหนดนิยามการพัฒนาขึ้นใหม่ อย่างเป็นกระบวนการ โดยเรียกวิธีการวิจัยนี้ว่า “การศึกษาการเคลื่อนไหวสนามวาทกรรม”

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

การสร้างระเบียบทางวาทกรรม (Discourse construction)

การผลิตสร้างวาทกรรมที่ดิน จะศึกษา การผลิตขึ้นของตัวบท การสนทนา (talk and text) กฎหมาย ข้อบังคับ ทรัพยากรทางสัญญา การจัดวางองค์ประกอบของคำ การใช้โครงสร้างภาษา ที่แสดงให้เห็นถึงการจัดระเบียบของวาทกรรม (order of discourse) ที่ว่าด้วยที่ดินที่ใช้ผลิตสร้างความจริงเกี่ยวกับที่ดินในช่วงนั้น และเพื่อให้เห็นการผลิตสร้างวาทกรรมตอบโต้ที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความจริงเกี่ยวกับวาทกรรมที่ดิน การระดมทรัพยากรจากสังคมเพื่อสนับสนุนการเคลื่อนไหวในการตอบโต้

การรื้อสร้างวาทกรรมหลักที่ดำรงอยู่ในสังคม (deconstructive discourse)

เป็นการชี้ให้เห็นถึงข้อผิดพลาดจากวาทกรรมหลักเรื่องที่ดิน เพื่อวิเคราะห์ให้เห็นถึงการค้นหาข้อเสนอทางวาทกรรมซึ่งสะท้อนผ่านการดำเนินชีวิตที่ขบวนการเคลื่อนไหวผลิตสร้างขึ้นมาเพื่อโต้แย้งและเสนอทางออกให้กับปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา สิ่งที่ถูกปกปิด ซ่อนเร้นทำให้กลายเป็นอื่น พัฒนาเป็นโอกาสของรูปแบบในการดำเนินชีวิตเพื่อค้นหาความเป็นตนเอง เป็นข้อเรียกร้องของขบวนการ ที่เป็นทางเลือกนำเสนอต่อสังคม

การกำหนดนิยามใหม่ (discourse of resignification)

การพิจารณาผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากขบวนการเคลื่อนไหว ภายใต้บริบท ทางสังคม วัฒนธรรม โดยวิเคราะห์ให้เห็นอุดมการณ์ (ideology) ของขบวนการซึ่งเป็นผลรวมของความเชื่อ ความต้องการ ข้อเรียกร้อง แบบแผนในการปฏิบัติที่ขบวนการนำเสนอต่อสังคม วิเคราะห์อุดมการณ์ข้อเสนอ ต่อสังคม

แหล่งข้อมูลในการวิจัย

แหล่งข้อมูลที่ใช้ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยแหล่งข้อมูล 3 ประเภท คือ บุคคล สมาชิกในชุมชน ผู้ปฏิบัติงานร่วมกับชุมชน ที่ปรึกษาของชุมชน และผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม จำนวน 5 คน ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากสถานที่ที่ใช้การลงพื้นที่ภาคสนามทั้งในการเคลื่อนไหวทางสังคมกับขบวนการประชาชนเพื่อสังคมที่เป็นธรรม และการลงพื้นที่ชุมชนที่ผลักดันนโยบายโฉนดชุมชน โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ข้อมูลจากตัวบุคคล คือข้อมูลจากการสอบถามสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง ทั้ง กลุ่มชาวบ้านที่รวมตัวกันออกมาเพื่อเคลื่อนไหวคัดค้าน กลุ่มผู้นำชุมชน ทั้งบุคคลที่มีส่วนสำคัญในการรวมตัว เคลื่อนไหวคัดค้านที่เกิดจากการระดมทรัพยากรเพื่อช่วยให้การเคลื่อนไหวเป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยใช้วิธีการ สัมภาษณ์ โดยตรงจากบุคคลเหล่านั้น โดยเลือกจากบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในชุมชนและการเคลื่อนไหวผลักดันนโยบาย

ข้อมูลจากเอกสาร เพื่อศึกษาแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างการศึกษาวิจัย และศึกษาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อตรวจสอบแนวทางการศึกษาว่าสอดคล้องกับข้อมูล จากผู้วิจัยที่มีมาก่อนหน้าหรือไม่ ทั้งนี้รวมถึงเอกสารต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษาวิจัย ทั้งกำหนดการ ประชุมรับฟังความคิดเห็น เอกสารที่แจกให้ความรู้แก่ชาวบ้าน หนังสือร้องเรียนจากทางกลุ่มต่าง ๆ เป็นต้น

ข้อมูลจากสถานที่ได้จากการลงพื้นที่เพื่อศึกษาภาคสนาม ทั้งการเคลื่อนไหวทางสังคม ของขบวนการประชาชนเพื่อสังคมที่เป็นธรรม ในการผลักดันข้อเสนอเชิงนโยบายกับรัฐบาลและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง

การเลือกใช้สถานที่ในการเคลื่อนไหว ยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหวผลักดันข้อเสนอเชิงนโยบาย และพื้นที่ที่ชุมชน โดยเลือกชุมชนคลองไทรพัฒนา สหพันธ์เกษตรกรภาคใต้ ที่มีการเคลื่อนไหวทางสังคมอย่างต่อเนื่อง และมีวิธีปฏิบัติต่อกันที่ร่วมกันโดยชุมชนอย่างเข้มแข็ง

จริยธรรมการวิจัย

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ปฏิบัติตามหลักการจริยธรรมการวิจัย โดยมีความเคารพในตัวบุคคล ไม่มีการเปิดเผย ชื่อและนามสกุลของผู้ให้ข้อมูล สถานที่ และรักษาความลับของข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย เพื่อป้องกันความเสี่ยงของผู้ให้ข้อมูลในกรณีขบถของผู้วิจัย โดยการดำเนินการทำการวิจัยดำเนินไปด้วยความยุติธรรม นำเสนอข้อมูลโดยไม่มีการบิดเบือนเนื้อหาที่ได้รับมาจากแหล่งข้อมูล และตรวจสอบเนื้อหาทั้งจากแหล่งข้อมูลที่นำเชื่อถือ

ตารางที่ 1 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลในสนามวาทกรรม

	การผลิตสร้างวาทกรรม	การปะทะ รื้อสร้าง วาทกรรมเดิม	การกำหนดนิยาม ความหมาย
ขั้นตอน	วิเคราะห์ให้เห็นถึงกระบวนการผลิตสร้างวาทกรรม การกำหนดหน้าที่ และการเกิดขึ้นของวาทกรรมหลัก และการตอบโต้วาทกรรมหลัก	วิเคราะห์กระบวนการปะทะ ประสานภายใต้แบบแผนการปฏิบัติทางสังคมเดิมที่ควบคุมอยู่ และแบบแผนปฏิบัติที่เป็นทางเลือกซึ่งถูกเสนอขึ้น เพื่อแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต และลักษณะร่างกายที่ผู้เป็นเจ้าของกำหนดนิยาม	ค้นหาความหมายในฐานที่เป็นระบบความเชื่อที่กำกับอยู่เบื้องหลังสนามวาทกรรมซึ่งถูกเสนอต่อสังคม
วิเคราะห์อะไร	- องค์ประกอบทางภาษาที่ถูกมาใช้สร้างวาทกรรม คำ อนุประโยค ประโยค - การทำหน้าที่ของวาทกรรม - วาทกรรมตอบโต้	- แบบปฏิบัติทางสังคมที่เป็นกรอบชี้แนะการกระทำ - เครื่องมือกลไกกำกับความสัมพันธ์ที่ถูกนำมาใช้ - ทางเลือกของแบบปฏิบัติทางสังคมที่ถูกสร้างขึ้น	อุดมการณ์หรือระบบความเชื่อที่อยู่เบื้องหลังแบบปฏิบัติทางสังคมและรูปแบบการใช้ชีวิต
เป้าหมายของการวิเคราะห์	- อะไรคือวาทกรรมหลักและวาทกรรมตอบโต้ - ทั้งสองถูกผลิตสร้างขึ้นอย่างไร	- แบบปฏิบัติทางสังคมที่ดำรงและแบบปฏิบัติทางสังคมที่ถูกสร้างขึ้น - รูปแบบการใช้ชีวิตที่ถูกเสนอขึ้นในขบวนการเคลื่อนไหวมีลักษณะอย่างไร	อุดมการณ์ที่เสนอต่อสังคมคืออะไร

ที่มา: สามชาย ศรีสันต์, 2561.

เพื่อแสดงให้เห็นถึงการสร้างทางเลือกที่กำหนดขึ้นโดยคนในชุมชนคลองไทรพัฒนา ผ่านการร่วมกันพัฒนาและกำหนดนิยามความหมายในที่ดินผ่านการบริหารจัดการที่ดินในรูปแบบของตนเอง แหล่งข้อมูลที่ได้จากการขอมูลเอกสาร สัมภาษณ์ และลงพื้นที่ศึกษา จะนำมาผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลในสนามวากรรม ดังตารางที่ 1

ผลการวิจัย

1) การกำหนดนิยามความหมายที่ดินโดยรัฐ

ในช่วงก่อนการนำระบบทอแรนซ์ (Torrens Title System) เข้ามาใช้ในปี พ.ศ. 2444 สิทธิในที่ดินของไทยได้มาผ่านการจับจองและการใช้ประโยชน์ โดยมีเอกสารสิทธิในรูปแบบใบเหยียบย่ำ กรรมสิทธิ์ตราจอง และตราแดง ซึ่งมีความมั่นคงแตกต่างกันไป (ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ, 2521) การนำระบบทอแรนซ์เข้ามา พร้อมกับการใช้แผนที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดขอบเขตที่ดิน ทำให้ที่ดินกลายเป็นสินค้าที่มีมูลค่าและมีขอบเขตทางกฎหมายที่ชัดเจน ซึ่งเอื้อต่อการซื้อขายแลกเปลี่ยนที่ดินในตลาด ส่งผลให้เกิดการสะสมที่ดินในกลุ่มทุนและชนชั้นนำ ขณะเดียวกัน เกษตรกรรายย่อยจำนวนมากถูกกีดกันออกจากที่ดินทำกิน เนื่องจากไม่สามารถเข้าถึงระบบกรรมสิทธิ์ที่ดินที่รัฐกำหนดขึ้นมาได้ แผนที่ไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือในการทำโฉนดที่ดินเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือของรัฐในการสร้างระเบียบและควบคุมสังคม (Blomley, 2003) โดยเฉพาะการจัดประเภทและการใช้ประโยชน์ที่ดิน แผนที่ชุด L9013 หรือแผนที่จังหวัด ในมาตราส่วน 1: 12,500 ที่มีความละเอียดสูงสามารถระบุรายละเอียดต่างๆ บนพื้นที่ได้อย่างแม่นยำ สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของรัฐในการจัดระเบียบและควบคุมทรัพยากรที่ดินเพื่อประโยชน์ของชาติ(แก่งกิจ กิติเรียงลาภ, 2561)

นอกจากนี้ การเข้ามามีบทบาทในการทำแผนที่ของรัฐยังเป็นเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ที่ทำให้รัฐสามารถจัดระเบียบส่วนต่างๆ ของสังคมได้ โดยเฉพาะการยึดโยงผู้คนเข้ากับการเกษตรแบบมีที่ดินแน่นอนเป็นฐาน ซึ่งเป็นความพยายามที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยก่อนรัฐสมัยใหม่ รัฐอาณานิคม และรัฐหลังอาณานิคม เพียงแต่ในแต่ละช่วงเวลารัฐมีระดับของเทคโนโลยีและความสามารถในการควบคุมที่แตกต่างกันไป การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงปฏิบัติการของรัฐในการสร้างความหมายใหม่เกี่ยวกับสิทธิและกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ที่ดินไม่ใช่เพียงแค่ทรัพยากรธรรมชาติ แต่กลายเป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจและการเมืองที่รัฐใช้ในการสร้างความมั่งคั่ง ควบคุมสังคม และรักษาอำนาจของตนเอง

2) ที่ดินในฐานะตัวแทนของความร่ำรวยและอำนาจ

การวางแผนและกำหนดข้อบังคับในการใช้ประโยชน์ที่ดินในประเทศไทยเป็นเครื่องมือสำคัญที่รัฐใช้ในการสร้างและรักษาอำนาจ ในอดีต แม้ที่ดินจะเป็นของพระมหากษัตริย์ แต่ก็มี การแบ่งสรรปันส่วนให้ราษฎรใช้ประโยชน์ อย่างไรก็ตาม การเข้ามาของลัทธิอาณานิคมและการเปลี่ยนแปลงสู่รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในแนวคิดเกี่ยวกับที่ดินและอำนาจของรัฐ รัฐสมัยใหม่ได้นำระบบทอแรนซ์เข้ามาใช้ พร้อมกับการทำแผนที่เพื่อกำหนดขอบเขตที่ดินอย่างเป็นทางการ ทำให้ที่ดินกลายเป็นสินค้าที่มีมูลค่าและ

เป็นเครื่องมือในการสะสมความมั่งคั่งของรัฐและชนชั้นนำ กฎหมายที่ดินที่ตราขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ยิ่งตอกย้ำความเป็นเจ้าของที่ดินแต่เพียงผู้เดียวของพระมหากษัตริย์ และการตรากฎหมายต่างๆ ในช่วงรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้ขยายขอบเขตอำนาจของกษัตริย์ในการควบคุมและจัดการที่ดิน (สมเกียรติ วันทะนะ, 2544)

แม้การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 จะนำมาซึ่งระบอบประชาธิปไตย แต่รัฐยังคงใช้อำนาจในการควบคุมที่ดินผ่านกฎหมายและนโยบายต่างๆ เช่น การประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน และการกำหนดเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มทุนและเพิ่มมูลค่าที่ดินในบางพื้นที่ ในขณะเดียวกัน การออกกฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าก็เป็เครื่องมือที่รัฐใช้ในการควบคุมพื้นที่ป่าและทรัพยากรธรรมชาติ โดยนิยาม "ป่า" ว่าเป็นที่ดินที่ยังไม่มีบุคคลได้มาตามกฎหมายที่ดิน ซึ่งหมายรวมถึงที่ดินทั้งหมดที่ยังไม่ได้ออกเอกสารสิทธิ์ ทำให้รัฐมีอำนาจในการเข้าไปจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ป่าได้โดยชอบธรรม และมักอ้างเหตุผลในการอนุรักษ์เพื่อกำกัดการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่ามาอย่างยาวนาน

การใช้ประโยชน์ที่ดินจึงสะท้อนให้เห็นถึงอำนาจของรัฐในการกำหนดและควบคุมทรัพยากรที่ดินเพื่อประโยชน์ของตนเองและกลุ่มทุนที่ใกล้ชิด ขณะเดียวกันก็เป็นการจำกัดสิทธิในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ที่ดินของประชาชนบางกลุ่ม ซึ่งนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำในการถือครองที่ดินและความขัดแย้งทางสังคม

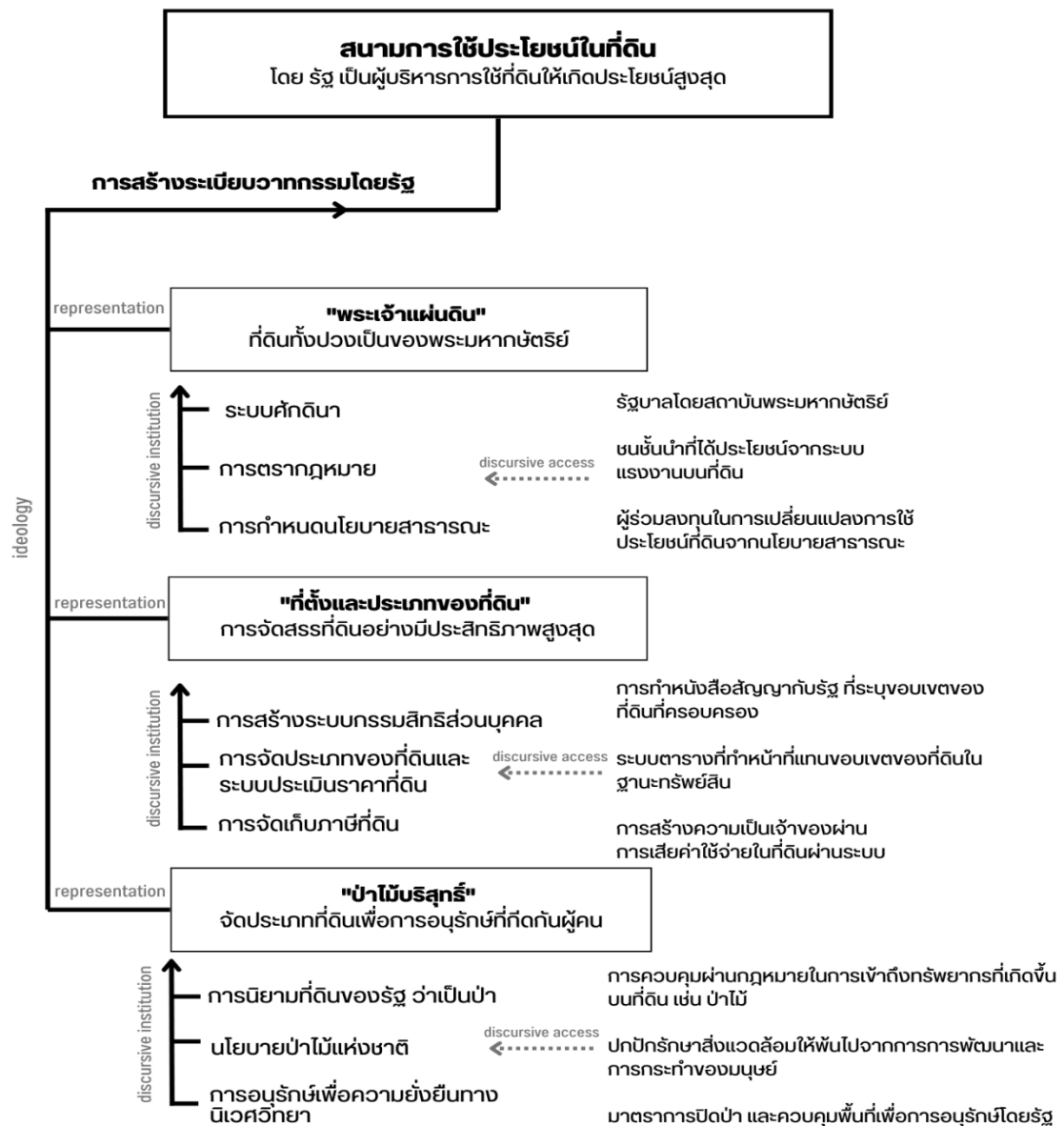
3) ที่ดินที่ต้องสงวนรักษา: ประเมินค่าไม่ได้

เมื่อที่ดินกลายเป็นทรัพย์สินที่มีมูลค่าและสามารถซื้อขายได้ ความสำคัญของกรรมสิทธิ์ในที่ดินจึงเพิ่มขึ้นอย่างมาก ในปี พ.ศ. 2409 ศาลไทยยอมรับใบเสร็จเสียภาษีเป็นหลักฐานแสดงความเป็นเจ้าของที่ดิน (Sharp and Hanks อ้างถึงใน ไชยันต์ รัชชกุล, 2564) นับเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงที่ดินให้เป็นทรัพย์สินที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ และนำไปสู่การจัดเก็บภาษีที่ดินในเวลาต่อมา โดยการกำหนดและการออกโฉนดที่ดินเป็นเครื่องมือสำคัญที่รัฐใช้ในการสร้างระบบกรรมสิทธิ์ที่ดินที่ชัดเจนและสามารถบังคับใช้ได้ทางกฎหมาย ซึ่งเอื้อต่อการซื้อขายที่ดินในตลาดและการสะสมที่ดินของกลุ่มทุน การสนับสนุนทางการเงินจากธนาคารโลกเพื่อสร้าง "ระบบตลาดที่ดินเสรี" ยิ่งตอกย้ำความสำคัญของที่ดินในฐานะสินค้าที่มีมูลค่า และนำไปสู่การจัดตั้งระบบประเมินราคาที่ดินเพื่อใช้ในการจัดเก็บภาษี อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้ที่ดินกลายเป็นสิ่งที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจมากกว่าทรัพยากรที่มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิต ส่งผลให้เกิดการกีดกันผู้ที่ไม่สามารถเข้าถึงระบบกรรมสิทธิ์ที่ดิน และทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการถือครองที่ดินในสังคมไทย

กระบวนการของโครงข่ายวาทกรรมย่อยเกี่ยวกับที่ดินเหล่านี้ ก่อให้เกิดระเบียบทางวาทกรรมว่าด้วยที่ดินที่ทำหน้าที่จัดวาง ผู้คน ให้เป็นระเบียบของการผลิต ผลิตซ้ำการแบ่งแยกทางประวัติศาสตร์บางอย่าง เช่น การแบ่งแยกความเป็นเหตุเป็นผล ความจำเป็นในการใช้ที่ดินในลักษณะต่าง ๆ ระเบียบของวาทกรรมจึงอิงกับเวลาเพราะเป็นระเบียบที่ถูกสร้างขึ้นมาในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งผ่าน ตัวบทที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทน ทำงานในลักษณะที่เป็นระเบียบทางวาทกรรม เชื่อมโยงกับมโนทัศน์อื่น ทั้งเรื่องสิทธิ การใช้ประโยชน์ การเสียค่าใช้จ่าย

ในที่ดินผ่านการเสียภาษีให้แก่รัฐ ทำหน้าที่เป็นระบบของความรู้และทำหน้าที่แสดงให้เห็นถึงระเบียบวาทกรรมว่าด้วยที่ดิน รัฐจึงกำหนดกติกาการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ที่ดินผ่านระบบศักดินา เป็นแบบแผน หน้าที่ทางสังคม ของประชาชนภายในรัฐ

ภาพประกอบที่ 2 การสร้างระเบียบวาทกรรมโดยรัฐ

ที่มา: เฉลิมชัย วัดจั้ง, 2565.

ต่อมาได้พัฒนา เครื่องมือที่ใช้ในการควบคุมกลไกความสัมพันธ์ที่พัฒนาขึ้น ทั้ง การจัดทำแผนที่ การพัฒนาระบบภาษีให้สอดคล้องกับทะเบียนที่ดิน การตรากฎหมายเพื่อควบคุมและเป็นแบบแผนกำหนดประเภทในที่ดิน เครื่องไม้เครื่องมือที่ใช้ได้สร้างความชอบธรรม ให้กับรัฐในการกีดกันทางตรงกับผู้คนที่มิมีเงื่อนไขไม่ตรงตามคุณสมบัติที่รัฐรับรอง มีการใช้ระบบประเมินที่ดิน เพื่อสร้างมูลค่าในที่ดิน ให้ปรากฏขึ้นมา ผ่านการทำให้กลายเป็นสินค้าที่สามารถซื้อขายได้ในตลาดที่ดินตลาด เมื่อที่ดินถูกเปลี่ยนจากพื้นที่เกษตรกรรมไปสู่พื้นที่พัฒนาเมืองหรือพัฒนาอุตสาหกรรม ส่งผลให้ที่ดินมีราคาสูงขึ้น และยากที่ประชาชนจะได้รับที่ดินจากการกีดกันทางเศรษฐกิจ ดังภาพประกอบที่ 2

4) การช่วงชิงนิยามความหมาย

ประวัติศาสตร์การเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อสิทธิในที่ดินของไทยสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการทำทลายและเปลี่ยนแปลงระเบียบทางวาทกรรมที่ครอบงำเกี่ยวกับที่ดิน ซึ่งก่อให้เกิดการกีดกันและความไม่เป็นธรรมในการเข้าถึงที่ดิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเกษตรกรรายย่อย การเคลื่อนไหวเหล่านี้มีวิวัฒนาการมาตั้งแต่การถวญญาของกบฏชาวนาในอดีต จนถึงการรวมตัวกันเป็นขบวนการเคลื่อนไหวที่มีการจัดตั้งและมีเป้าหมายที่ชัดเจนมากขึ้นในปัจจุบัน เช่น สหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย ที่มุ่งเน้นการเรียกร้องให้รัฐกระจายทรัพยากรและผลประโยชน์ทางสังคมอย่างเป็นธรรม

การเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อสิทธิในที่ดินในช่วงก่อนทศวรรษ 2530 มักมุ่งเน้นไปที่การเรียกร้องให้รัฐแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เช่น การออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของเกษตรกรและการกระจายการถือครองที่ดิน อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวในช่วงหลังทศวรรษ 2530 (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552) เช่น การเคลื่อนไหวของสมัชชาคนจนและเครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย ได้นำไปสู่การสร้างวาทกรรมตอบโต้ที่ท้าทายแนวคิดดั้งเดิมเกี่ยวกับที่ดิน และเสนอแนวทางการปฏิรูปที่ดินโดยชุมชนที่ยึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนและการจัดการที่ดินโดยคำนึงถึงความยั่งยืน

การเคลื่อนไหวเหล่านี้เป็นมากกว่าการเรียกร้องให้รัฐแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า แต่เป็นการต่อสู้เพื่อช่วงชิงอำนาจในการนิยามความหมายของที่ดิน และสร้างทางเลือกใหม่ในการจัดการที่ดินที่ตอบสนองต่อความต้องการและวิถีชีวิตของชุมชน การปฏิรูปที่ดินโดยชุมชนจึงเป็นทั้งการต่อสู้ทางวาทกรรมและการปฏิบัติทางสังคม ที่มุ่งเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับประชาชน และสร้างสังคมที่เป็นธรรมและยั่งยืนมากขึ้น

การเคลื่อนไหวของสหพันธ์เกษตรกรภาคใต้ (สกต.) และชุมชนคลองไทรพัฒนา มีรากฐานก่อกำเนิดจากการต่อสู้เรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกินของเกษตรกรไร้ที่ดินและแรงงานไร้ที่ดินในภาคเกษตร รวมตัวกันเข้าตรวจสอบที่ดินในพื้นที่เขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) โดยมีสมาชิกชุมชนคลองไทรพัฒนา มีสมาชิกอาศัยอยู่ร่วมกัน 137 คน 70 ครัวเรือนทำการเกษตรปลูกทั้งพืชเศรษฐกิจและพืชอาหาร และยังคงต่อสู้เรียกร้องให้ทางภาครัฐนำที่ดินมาจัดสรรและปฏิรูปให้กับเกษตรกรไร้ที่ดิน เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการสร้างวาทกรรมตอบโต้และแนวปฏิบัติทางสังคมใหม่ โดยใช้แนวคิด "ผืนดินคือชีวิต" เพื่อเน้นย้ำความสำคัญของที่ดิน

ต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ และสิทธิขั้นพื้นฐานในการเข้าถึงที่ดินของทุกคน การเคลื่อนไหวเหล่านี้เป็นการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมทางสังคมและการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่ไม่ได้จำกัดอยู่แค่การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางอำนาจและความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับที่ดินอย่างลึกซึ้ง

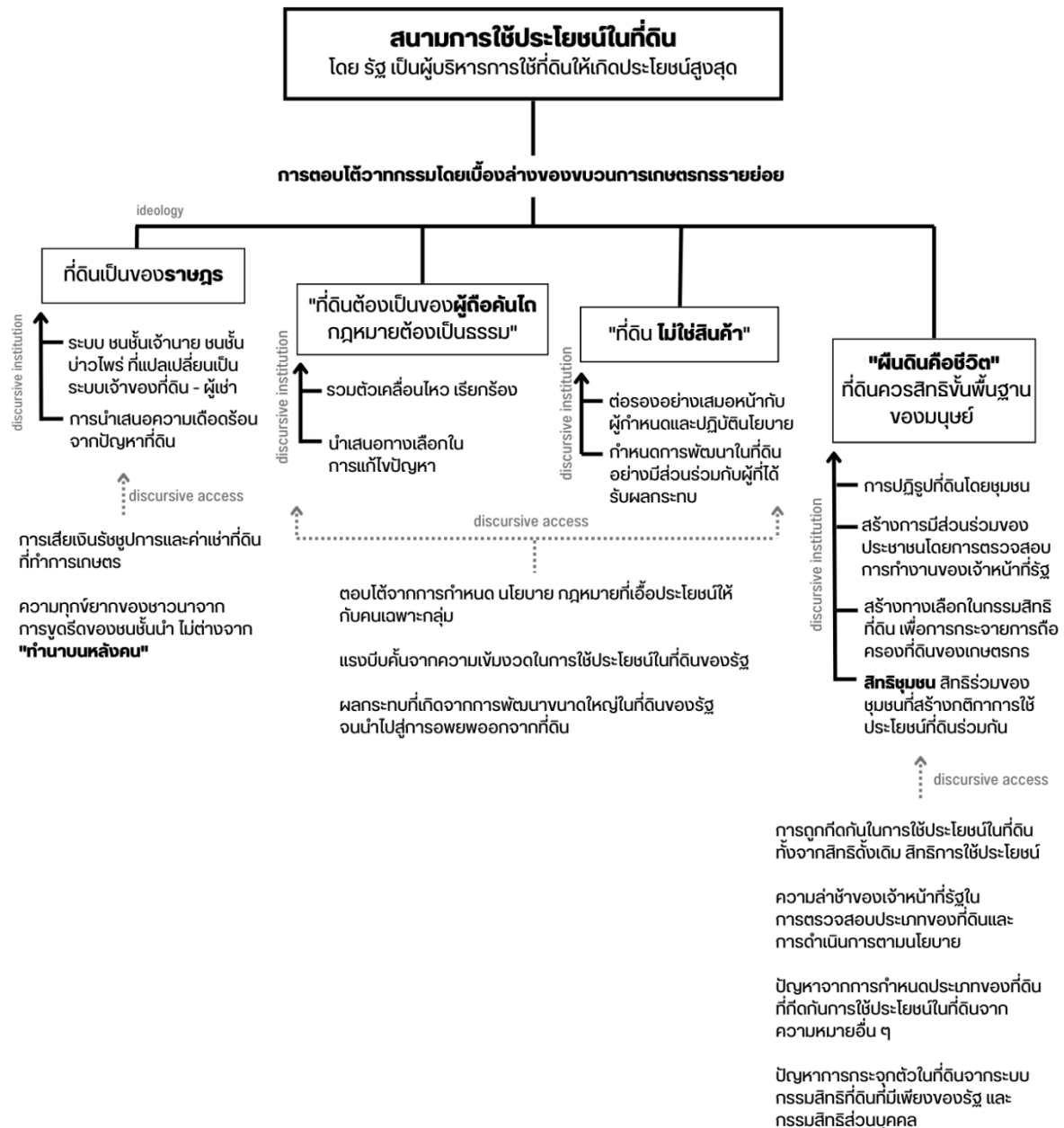
5) ปฏิบัติการตอบโต้ทางวาทกรรมของขบวนการเกษตรกรรายย่อย

ความไม่สอดคล้องในระเบียบวาทกรรมที่ดินของรัฐ ซึ่งมุ่งเน้นการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการควบคุมของรัฐเป็นหลัก นำไปสู่การรวมตัวของกลุ่มคนจนและไร้ที่ดินที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐ การเคลื่อนไหวเหล่านี้ได้พัฒนาจากการเรียกร้องในอดีตสู่การรวมตัวเป็นขบวนการที่มีการจัดตั้งและมีเป้าหมายที่ชัดเจนมากขึ้น เช่น สหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย ที่มุ่งเน้นการเรียกร้องให้รัฐกระจายทรัพยากรและผลประโยชน์ทางสังคมอย่างเป็นธรรม การเคลื่อนไหวของขบวนการเกษตรกรรายย่อยในช่วงหลังทศวรรษ 2530 เช่น สมัชชาคนจนและเครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย ได้นำไปสู่การสร้างวาทกรรมตอบโต้ที่ทำทลายแนวคิดดั้งเดิมเกี่ยวกับที่ดิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดที่ดินเป็นสินค้าและเครื่องมือในการสะสมทุนของรัฐและนายทุน ขบวนการเหล่านี้เสนอแนวทางการปฏิรูปที่ดินโดยชุมชนที่ยึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนในการตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการจัดสรรที่ดินอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน

ชุมชนคลองไทรพัฒนาเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการตอบโต้ต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินที่รัฐกำหนด โดยชุมชนได้จำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างหลากหลาย ทั้งพื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำกินทางการเกษตร และพื้นที่สาธารณะประโยชน์ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและสร้างความมั่นคงทางอาหาร นอกจากนี้ชุมชนยังประกาศให้พื้นที่ชุมชนเป็นพื้นที่ห้ามใช้สารเคมีทางการเกษตร เพื่อสร้างความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของชุมชน แนวคิด "ผืนดินคือชีวิต" เป็นวาทกรรมตอบโต้ที่ทรงพลังของขบวนการเกษตรกรรายย่อย ซึ่งเน้นย้ำความสำคัญของการดำรงอยู่ของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ และสิทธิขั้นพื้นฐานในการเข้าถึงที่ดินของทุกคน วาทกรรมนี้เป็นการทำทลายแนวคิดที่ดินเป็นสินค้าและเครื่องมือในการสะสมทุนของรัฐและนายทุน และเสนอแนวคิดที่ดินเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม การต่อสู้ของขบวนการเกษตรกรรายย่อยจึงเป็นมากกว่าการเรียกร้องให้รัฐแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า แต่เป็นการต่อสู้เพื่อช่วงชิงอำนาจในการนิยามความหมายของที่ดิน และสร้างทางเลือกใหม่ในการจัดการที่ดินที่ตอบสนองต่อความต้องการและวิถีชีวิตของชุมชน การเคลื่อนไหวเหล่านี้เป็นไปเพื่อสร้างสังคมที่เป็นธรรมและยั่งยืนมากขึ้น ดังภาพประกอบที่ 3

ระเบียบทางวาทกรรมว่าด้วยที่ดินในไทยที่ก่อตัวขึ้นมาเป็นเครือข่าย ควบคุม จัดประเภท และมีอำนาจในการกีดกันทั้งทางเศรษฐกิจและกีดกันผ่านการดำเนินการทางกฎหมายและนโยบายอย่างชอบธรรมนำไปสู่การไร้ที่ดินของผู้คนเป็นจำนวนมาก ที่ดินกระจุกตัวอยู่กับชนชั้นเจ้าที่ดินที่มีอำนาจในการกำหนดระเบียบแบบแผนของการใช้ประโยชน์ที่ดิน การเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการปฏิรูปที่ดินโดยชุมชนจึงเป็นการปะทะประสานกันระหว่างระเบียบทางวาทกรรมว่าด้วยที่ดิน กับวาทกรรมตอบโต้ซึ่งเกิดขึ้นจากการกีดกันโดยอำนาจทางวาทกรรมว่าด้วยที่ดิน โดยเสนอปฏิบัติการทางสังคมและรูปแบบการใช้ชีวิตภายใต้อุดมการณ์ใหม่ที่มา

ภาพประกอบที่ 3 การตอบโต้วาทกรรมของขบวนการเกษตรกรรายย่อย

ที่มา: เฉลิมชัย วัตจัง, 2565.

ทดแทน การเคลื่อนไหวทางสนามวาทกรรมจึงเป็นการ รื้อ ระเบียบทางวาทกรรมเดิมที่สร้างความการกีดกันใน ที่ดินและสร้างไม่พอใจ คับข้องใจ จนเกิดเป็นสนามการเคลื่อนไหวทางวาทกรรมว่าด้วยที่ดิน และ สร้าง วาท กรรมใหม่ขึ้นมาทดแทน ผ่านการปฏิรูปที่ดินโดยชุมชน ซึ่งมีจุดหมายเพื่อให้หลุดพ้นจากสถานะที่เป็นอยู่ และ สามารถสร้างแนวทางการบริหารจัดการที่ดินโดยชุมชนเอง

องค์ความรู้ใหม่และอภิปรายผลการวิจัย

วาทกรรมมีส่วนสำคัญในการกำหนดความหมายของที่ดินที่รัฐสร้างขึ้น เมืองค์ประกอบสำคัญร่วมกันที่ถูกนำมาใช้ในการสร้างความหมาย คือ การรวมศูนย์ของการผลิตความหมาย และมีการเอื้อผลประโยชน์เฉพาะในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ที่ดิน วาทกรรมราชาชาตินิยม ที่ความหมายของที่ดิน ยังคงฝังรากลึกอยู่ในสังคมไทย ได้สร้างความหมายที่ผูกโยงกับรัฐที่มีกษัตริย์เป็นศูนย์กลาง ผลประโยชน์ที่ได้จากความหมายที่ที่ดินทั้งหมดเป็นของพระเจ้าแผ่นดิน คือการกำหนดหน้าที่ทางสังคมผ่านการถือครองที่ดินเป็นสิ่งสมมุติขึ้นมาเพื่อจัดช่วงชั้นทางสังคม สร้างความชอบธรรมในการขูดรีดทางชนชั้นจากที่ดินที่เป็นสมบัติของชนชั้นสูง การกำหนดประเภทของที่ดินและเอื้อให้เกิดการใช้ที่ดินในฐานะที่ตั้ง และความเป็นอสังหาริมทรัพย์ ที่รัฐยังคงทำหน้าที่อย่างเข้มงวดในการเอื้อประโยชน์ให้กับการพัฒนาที่สร้างประโยชน์ในที่ดินที่คุ้มค่าสูงสุดทางเศรษฐกิจ และการก่อกำแพงในที่ดินของรัฐผ่านความหมายในการปกป้องคุ้มครองที่ดินที่มีคุณค่าในทางนิเวศวิทยาเกินกว่าที่กิจกรรมมนุษย์จะไปมีส่วนเกี่ยวข้อง องค์ประกอบของการผลิตสร้างความหมายในที่ดินที่รัฐสร้างขึ้น จึงขาดการมีส่วนร่วมจาก ประชาชน ซึ่งเป็นกลุ่มคนสำคัญในการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับที่ดินภายในประเทศ

การผลิตสร้างความหมายของขบวนการเกษตรกรรายย่อย มีความแตกต่างจากการการผลิตสร้างความหมายในที่ดินที่กำหนดโดยรัฐ โดยองค์ประกอบของการผลิตสร้างความหมายในที่ดินที่สำคัญของขบวนการ คือ ความผิดพลาด ความล้มเหลว ที่เกิดขึ้นมาจากการสร้างระเบียบวาทกรรมในที่ดิน ปัญหาที่สั่งสมมาอย่างยาวนานจากความหมายในที่ดินที่แตกต่างกัน ได้ก่อให้เกิดพัฒนาการของการรวมตัวเคลื่อนไหว เพื่อต่อรองกับการเปลี่ยนแปลงความเป็นเจ้าของที่ดินและการเข้าถึงสิทธิที่ดิน ที่ดินที่เข้าทำการปฏิรูปที่ดินโดยชุมชนเกิดจากการตรวจสอบการใช้ที่ดินที่ผิดประเภท ผิดกฎหมายจากกติกาที่กำหนดโดยรัฐ ทำลายการปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่สร้างปัญหาสิ่งแวดล้อมจากกระบวนการผลิตเกษตรแบบอุตสาหกรรม สร้างการมีส่วนร่วมในการกำหนดกติกาการใช้ประโยชน์ในที่ดิน การออกแบบที่ดินที่ใช้ร่วมกันของชุมชน เรียนรู้บทเรียนการต่อสู้จากอดีตเพื่อใช้เป็นแนวทางในการต่อสู้ของชุมชน สถาปนาระบบสิทธิในที่ดินทางเลือกที่มาจากข้อจำกัดในระบบสิทธิที่ดินที่กำหนดโดยรัฐเป็นระบบกรรมสิทธิที่ 3 อย่างสิทธิชุมชน ความหมายในที่ดินที่สร้างขึ้นมาจากขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม จึงเกิดขึ้นจากการสร้างการมีส่วนร่วมด้วยวิธีการทางประชาธิปไตย ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นบนที่ดิน

“ผืนดินคือชีวิต” เป็นอุดมการณ์ความหมายของที่ดินที่ขบวนการเกษตรกรรายย่อย สร้างขึ้นมา ระบบความเชื่อ ความคิด การให้คุณค่าต่อที่ดินในวาทกรรมนี้ แสดงให้เห็นการพึ่งพาอาศัยกันทั้งระหว่างสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต ที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันเป็นองค์รวม บนแนวคิดที่ว่าชุมชน ไม่ใช่แค่เพียงดินแดนที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกัน แต่มนุษย์ยังมีขอบเขตที่เกี่ยวข้องกับทั้ง ดิน น้ำ ป่าไม้ สัตว์ ทั้งหมดมีความสัมพันธ์ซึ่งเชื่อมโยงไปถึงคุณค่าในผืนดิน ไม่ได้มองที่ดินเพียงแค่มิติทางเศรษฐกิจ สิ่งที่ถูกใช้กำหนดกรรมสิทธิในที่ดิน คือความเป็นชุมชน ความเข้าใจในกติกาที่มีร่วมกันของสังคม การใช้ประโยชน์ในที่ดินอย่างเข้าใจธรรมชาติและเข้าใจในความหลากหลายทางชีวภาพที่มีมนุษย์อยู่ในโครง การกำหนดประเภทของที่ดินเพื่อให้สอดคล้องกับระบบนิเวศรอบ ๆ พื้นที่ การได้มาซึ่งที่ดินจากการเคลื่อนไหวต่อสู้ทางสังคม และใช้ประโยชน์ในที่ดินอย่างเข้าใจใน

ความหลากหลายของที่ดินที่มีส่วนในการกำหนดความสัมพันธ์ของผู้คนต่อที่ดิน ที่ดิน คือชีวิต จึงเป็นความหมายที่ชัดเจนในตัวเองถึงความสำคัญของที่ดินที่มีต่อขบวนการเกษตรกรรายย่อย ระบบกรรมสิทธิ์ที่ดินจึงควรมีมากกว่าแค่เอกสารสิทธิส่วนบุคคลที่มีความหมาย คุณค่าในแบบเสรีนิยมใหม่และที่ดินของรัฐที่ขาดการมีส่วนร่วมในการกำหนดกติกาจากประชาชน คุณค่าและความหมายของที่ดินโดยเฉพาะ เกษตรกร จึงควรถูกให้ความสำคัญ ที่ดินควรเป็นสิทธิที่ทุกคนภายในรัฐสามารถเข้าถึงได้ เพราะมนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตหนึ่งที่เกิดขึ้นบนที่ดินและแสดงตัวตนความเป็นมนุษย์บนผืนดิน เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ย่อมต้องเกิดอยู่บนดิน ที่ดินจำนวนที่เพียงพอต่อการดำรงชีพจึงควรเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

การศึกษานี้เผยให้เห็นถึงตัวแสดงที่ได้รับผลประโยชน์จากอำนาจทางวาทกรรมที่ดำรงอยู่ในสังคมโดยเน้นศึกษาเฉพาะด้านที่ดิน แต่ในสังคมยังคงมีโครงข่ายทางวาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและกำหนดการจัดการทรัพยากรในด้านต่างๆ จึงควรมีการศึกษาที่นำไปสู่การนำเสนอทางออกหรือแนวทางการพัฒนาที่เป็นรูปธรรมในการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติร่วมกันกับชุมชนหรือเครือข่ายที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาของรัฐ เพื่อเผยให้เห็นว่า ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงการผลิตสร้างวาทกรรมตอบโต้กับระเบียบทางวาทกรรมหลัก ซึ่งจะเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยในการจัดการทรัพยากรด้านอื่น ๆ ต่อไป

เอกสารอ้างอิง (References)

- แก่งกิจ กิติเรียงลาภ. (2561) *แผนที่สร้างชาติ รัฐประชาชาติกับการทำแผนที่หมู่บ้านไทยในยุคสงครามเย็น*. สำนักพิมพ์ illuminations Editions.
- แก่งกิจ กิติเรียงลาภ. บรรณาธิการ. (2565). *บทวิพากษ์มนุษย์และวิถีคิดสิ่งแวดล้อมในยุคสมัยของทุน. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร*.
- ไชยันต์ รัชชกุล. (2564). *รัฐในระบบทุนนิยมรอนนอก อาณานิคมสมบูรณาญาสิทธิราชย์ การก่อรัฐไทยสมัยใหม่จากคักดินานิยมสู่ทุนนิยมรอนนอก*. สำนักพิมพ์อ่าน
- ดวงมณี เลาวกุล. (2556). *โครงการสู่สังคมไทยเสมอหน้าการศึกษาโครงสร้างความมั่งคั่ง และโครงสร้างอำนาจเพื่อการปฏิรูป*. การกระจุกตัวของความมั่งคั่งในสังคมไทย. สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ธงชัย วนิจจะกุล. (2546). ภาวะอย่างไรหนอที่เรียกว่าศิวิไลซ์ : เมื่อชนชั้นนำสยามสมัยรัชกาลที่ ๕ แสวงหาสถานะของตนเอง ผ่านการเดินทางและพิพิธภัณฑ์ทั้งในและนอกประเทศ, *รัฐศาสตร์สาร*, (24)2, 1-66.
- ธงชัย วนิจจะกุล. (2556). *กำเนิดสยามจากแผนที่ : ประวัติศาสตร์ภูมิกายาของชาติ = Siam mapped : A history of the Geo-Body of a Nation*. สำนักพิมพ์คบไฟ.

ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2552). *กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม*. มูลนิธิไฮนริคเบลล์. ทีวีศิลป์ สืบค้นเมื่อ. (2521). *การผลิตและการค้าข้าวในภาคกลางตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7* (พ.ศ. 2411-2475) [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

<https://digiverse.chula.ac.th/Info/item/dc:74468>

สมเกียรติ วันทะนะ. (2544). *อุดมการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย*. รายงานการวิจัย ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สามชาย ศรีสันต์. (2561). *ว่าด้วยการวิเคราะห์วาทกรรมแนววิพากษ์ (On Critical Discourse Analysis)*. สำนักพิมพ์สมมติ.

อารุณ วงศ์แก้ว, ประเสริฐ ตันศิริ, สุจิต จงประเสริฐ และ วัลลภ นาคบัว. (2563). การจำกัดสิทธิการถือครองที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน: ศึกษาขอบเขตและมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย. *วารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์*, 10(3), 758–772. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/phdssj/article/view/242601>

Alden Wily, L. (2012). Looking Back to See Forward: The Legal Niceties of Land Theft in Land Rushes. *The Journal of Peasant Studies*, 39(3–4), 751–775.

<https://doi.org/10.1080/03066150.2012.674033>

Blomley, N. (2003). Law, Property, and the Geography of Violence: The Frontier, the Survey, and the Grid. *Annals of the Association of American Geographers*, 93(1), 121–141.

<https://doi.org/10.1111/1467-8306.93109>